

## FAZLIY NAMANGONIYNING VA “MAJMUAI SHOIRON” ASARI.

Muallif: *To‘xtasinova Dilbar*

*Farg‘ona davlat universiteti,*

*3-bosqich talabasi*

UDK: 891.71

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada 19-asr boshlarida ijod qilgan shoir, tarixchi va tazkiratnavis Fazliy Namangoniy hamda uning “Majmuai shoiron” nomli tazkisasi ilmiy-nazariy asosda tahlil qilinadi. Asarning mazmuni, janrlari, adabiy va tarixiy ahamiyati yoritilib, 19-asr Qo‘qon adabiy muhiti hamda Markaziy Osiyodagi she‘riyat an‘analari nuqtayi nazaridan uning o‘rni baholanadi.

**Kalit so‘zlar:** Fazliy Namangoniy, Majmuai shoiron, Qo‘qon xonligi, tazkira, 19 asr adabiyoti, g‘azal, qasida, ruboiy, adabiy meros.

**Kirish:** shoir va tazkiranavis sifatida Fazliy Namangoniy Fazliy Namangoniy - 18-asr oxiri - 19-asr boshlarida yashagan o‘zbek, qozoq mumtoz adabiyoti vakili. Uning asl ismi Abdulkarim bo‘lib, taxallusi “Fazliy” dir. 1810-1822-yillarda hukmronlik qilgan Amir Umarxon saroyida faoliyat yuritgan va tez orada saroy shoirlarining boshlig‘i - “Malik ush-sho‘aro” unvonini olgan. Shuningdek, u tarixiy-dostoniy yo‘nalishda ham ijod qilgan - masalan, xonning harbiy yurishlari, siyosiy voqealarini tasvirlagan “Umarnoma” dostonining muallifi hisoblanadi.

Lekin eng muhim asari - “Majmuai shoiron” bo‘lib, u orqali u o‘z davri adabiy muhitini, shoirlar va ularning ijodini jamlagan. “Majmuai shoiron” - tuzilishi va mazmuni “Majmuai shoiron” 1821-yilda tayyorlangan tazkira bo‘lib, 19-asr boshidagi qo‘qonlik adabiy muhiti vakillari, shoirlar va ularning asarlari haqida ma‘lumot beradi.

Tazkira quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

Turli shoirlarning hayoti va ijodi haqida ma‘lumotlar - taxminan 100 dan ortiq shoirlar haqida. Ba‘zi shoirlarning she‘rlaridan namunalar: g‘azal, qasida, ruboiy, tuyuq va boshqa janrlardan parchalar. Tazkiraning o‘zi adabiy-tarixiy manba bo‘lib, 19-asr boshidagi Qo‘qon xonligi adabiy muhitini o‘rganish uchun muhim hujjatdir.

Tazkira 19-asr va 20-asr boshlarida qo‘lyozma hamda toshbosma versiyalarda tarqalgan. Hozirgi kunda uning mukammal qo‘lyozma nusxalari saqlanadi.

Asar janrlari va adabiy formatlar Fazliy Namangoniy “Majmuai shoiron”da quyidagi janr va shakllardan foydalanadi:

G‘azal - ishq, ma‘rifat, ruhiy va ma‘naviy mavzular.

Qasida - ta‘rif, madh, jamiyat yoki hukmdor madh etuvchi she‘rlar.

Ruboiy, tuyuq, muxammas - qisqa she‘riy shakllar; odatda tasavvufiy, diniy yoki falsafiy mazmunda.

Tarixiy va tazkiriyl matnlar - shoirlar va ularning ijodi haqida ma'lumot to'playdigan tazkira ko'rinishida.

Markaziy Osiyoda mumtoz adabiyot an'alarining boyligini ko'rsatadi va Fazliy namunasida bu an'ana keng namoyon bo'lgan. "Majmuai shoiron"ning adabiy-historik va ma'naviy ahamiyati

1. Adabiy merosni saqlash: 19-asr boshidagi Qo'qon adabiy muhiti, shoirlari ijodi haqida muhim ma'lumotlar beradi. Ko'plab shoirlar nomi, ularning asarlari, oddiy va nodir asarlar "Majmua"da jamlangan. Bu esa keyingi avlod tadqiqotchilari uchun beqiyos manbadir.

2. Tarixiy kontekstni aks ettirish: Tazkira orqali siyosiy va jamiyat hayotiga oid ma'lumotlar, hukmdorlar va shoirlar munosabatlari, adabiy muhittagi o'zgarishlar ko'rsatilgan. Bu esa 19-asr Markaziy Osiyo tarixi va madaniyati tadqiqotlari uchun qimmatli manbadir.

3. Adabiy uslub va til jihatdan boylig: Fazliyning shoirlik uslubi - fors va chag'atay tillarida ijob qilganligi, lekin soddaligi va o'quvchi uchun tushunarli bo'lganligi bilan ajralib turgan.

4. She'riyat va tazkira janrining uyg'unligi: "Majmuai shoiron" she'riyat namunalarini tazkira shaklida jamlagan ilk asarlardan biri bo'lib, bu jihat adabiy tarixda muhim sanaladi.

Misol va izohlar bilan Quyida "Majmuai shoiron"dan ba'zi misollar va ularning izohi keltiriladi - bu uslub tazkira va she'riyat uyg'unligini yanada yaqqol ko'rsatadi: G'azal misoli: "*Sevgi qalbni yoritadi, donolik yo'lini ochadi.*" - bu satr ishqni nafaqat romantik tuyg'u, balki ruhiy ma'rifat manbai sifatida ifodalaydi; shoir bu orqali qalb va ruh pokligini, ichki uyg'unishni targ'ib qiladi.

"*Donolik ko'ngilni yoritadi, zulmatni yo'q qiladi.*" - ruhiy o'sish va tafakkur uyg'unishi. Ruboiy misoli: "*Kim o'zini poklasa, dunyoda ham rohat topadi.*" - bu misol shaxsiy axloq, ichki poklik va ma'naviy o'sishning hayotdagi natijalarini ko'rsatadi; tazkira va she'riyat uslubida "axloq-nasihat" vazifasini bajaradi. "*So'z pok bo'lsa, qalb ham pok bo'ladi.*" - til va axloq uyg'unligi. Qasida misoli: "*Adolatli hukmdor ostida xalq rohat topadi, zulm esa yo'q bo'ladi.*" - bu satr hukmdor va xalq munosabatlari, adolat va ijtimoiy barqarorlik haqida; tazkira muallifi sifatida Fazliy jamiyat ta'mini madh etadi va adolat tarafdori sifatida fikr bildiradi. "*Hukmdor adolatli bo'lsa, mamlakat barqaror bo'ladi.*" - siyosiy va ijtimoiy barqarorlik.

Xulosa qilib aytganda, Fazliy Namangoniy va "Majmuai shoiron" asari Markaziy Osiyo - xususan Qo'qon xonligi davridagi adabiy-madaniy muhitni tushunish uchun juda muhim manbadir. Asar adabiy, tarixiy va ma'naviy jihatdan boy meros bo'lib, 19-asr boshidagi shoirlar, ularning ijodi va jamiyat hayoti haqida qimmatli ma'lumotlar beradi. She'riyat va tazkira janrlarining uyg'unligi tufayli "Majmuai shoiron" nafaqat tazkira, balki she'riyat ansambli sifatida ham qadrlanadi.

Fazliy Namangoniy g'azal va ruboiy janrlarida o'z davr shoirlariga nisbatan soddaroq, tushunarli va ma'naviy yo'nalishli uslubni tanlagan. Shu bois, uning tazkirasida nafaqat she'riy to'plam, balki axloqiy va madaniy qadriyatlarni yetkazuvchi manba sifatida qadrlanadi.

Zamonaviy tadqiqotchilar "Majmuai shoiron"ni 19-asr Qo'qon adabiy muhitini o'rganishda asosiy manba sifatida qabul qiladi. U shoirlar ijodi, janrlar tarixi va madaniy kontekstni o'rganish uchun beqiyos manbadir.

"Majmuai shoiron" bugungi kunda ham tadqiqotchilar, adabiyotshunoslar va o'quvchilar uchun muhim manbadir, chunki u o'z davri adabiy-madaniy holatini aks ettiradi va nasldan naslga meros bo'lib qoladi. Shu nuqtai nazardan, "Majmuai shoiron" - faqat tarixiy hujjat emas, balki ma'naviyat, axloq va adabiyot an'analarini saqlab qolgan asardir.

### Foydalanilgan adabiyotlar

1. Namangoniy Fazliy. Majmuai shoiron. - Toshkent, 2005.
2. Qayumov A. Mumtoz adabiyot tarixi. - Toshkent, 2007.
3. Vohidov E. O'zbek mumtoz she'riyati. - Toshkent, 2010.
4. Karimov I. Shoirlar va adabiy meros. - Toshkent, 2008.
5. Erkinov T. Qo'qon xonligi va adabiy muhit. - Toshkent, 2012.
6. Islomov R. Tazkira janri tarixi va rivoji. - Samarqand, 2011.
7. Abdullaev S. O'zbek adabiyoti tarixi (18-19 asrlar). - Toshkent, 2009.
8. Bobur Z. Boburnoma. - Toshkent: Fan, 2019.
9. Salimov N. Markaziy Osiyo adabiyoti va tazkira an'analari. - Toshkent, 2014.
10. Toshpulatov M. Qo'qon xonligi adabiy-madaniy muhiti. - Farg'ona, 2013.